

Katarzyna Górak-Sosnowska

**KONRAD PĘDZIWIATR, OD ISLAMU IMIGRANTÓW DO ISLAMU
OBYWATELI: MUŻELMANIE W KRAJACH EUROPY ZACHODNIEJ,
[NOMOS, KRAKÓW 2005, ss. 263]**

W obliczu zamieszek w Paryżu, w których uczestniczą afrykańscy, w tym maghrebscy imigranci, doniesień o antyeuropejskich *chutbach* wygłaszanych w niektórych meczetach i postępującej marginalizacji i ghettoizacji społeczności mużelmańskich w miastach europejskich, tytuł książki Konrada Pędziwiatra może wydać się zbyt optymistyczny, by nie powiedzieć utopijny. Od islamu imigrantów do islamu imigrantów. I ani rusz dalej.

Jednak głęboka transformacja w obrębie populacji mużelmańskich w Europie Zachodniej i przejście od islamu imigrantów do islamu obywateli nie jest fikcją. Świadczy o tym daleko posunięta integracja strukturalna, a także społeczna, polityczna i kulturowa zdecydowanej większości członków społeczności mużelmańskich w Europie, zwłaszcza drugiego i kolejnych pokoleń imigrantów – osób, które urodziły się i wychowały w państwach europejskich i posiadają nie tylko pełnię praw obywatelskich, ale także materialne i kulturowe środki pozwalające im na korzystanie z tych praw. Zmienia się również sam islam – z etnicznego, ludowego w kierunku islamu prywatnego i pojmovanego w kategoriach symbolicznych. To tylko niektóre z procesów zachodzących w populacjach mużelmańskich w Europie, które przedstawia Konrad Pędziwiatr w swojej książce.

Książka Pędziwiatra jest rezultatem przeprowadzonych w latach 2003–2004 badań terenowych, a także jego wieloletnich zainteresowań społecznościami mużelmańskimi w Europie, które rozwija obecnie w Katolickim Uniwersytecie w Leuven. Dzięki przeprowadzonym w ramach badań terenowych wywiadam pogłębianym

z przedstawicielami społeczności muzułmańskich¹ wiele informacji zawartych w książce pochodzi „z pierwszej ręki”. Są one jednak osadzone w rzetelnej literaturze przedmiotu, którą autor doskonale zna i którą umiejętnie się posługuje. Na uwagę zasługuje również samo ujęcie przedmiotu badań. Pędziwiatr jako socjolog korzysta z siatki pojęciowej tej dziedziny nauki, więc obok cytowania autorów zajmujących się islamem w Europie, często odwołuje się również do dorobku naukowego takich sław współczesnej socjologii, jak chociażby Robert Merton, Pierre Bourdieu, Anthony Giddens czy Piotr Sztompka. Naświetlenie zmian zachodzących w obrębie populacji muzułmańskich w Europie Zachodniej przy użyciu takich podstawowych pojęć socjologii, jak przywództwo, charyzma, kapitał kulturowy, integracja czy marginalizacja społeczna pozwala mu wyjść poza powierzchowny opis zjawisk społecznych i ukazać ich genezę oraz mechanizmy działania.

Publikacja składa się z obszernego rozdziału wstępnego, w którym autor przedstawia ogólny zarys społeczności muzułmańskich w Europie; prezentacji muzułmanów w 10 państwach Europy Zachodniej (każdorazowo omawiane są: historia migracji, profil społeczno-ekonomiczny, ogólna sytuacja prawna, inne aspekty obecności muzułmanów w kraju, główne organizacje muzułmańskie i muzułmańskie media); oraz równie obszernego rozdziału podsumowującego, ukazującego sedno książki, czyli transformację od islamu imigrantów do islamu obywatelskiego.

Taki układ rozdziałów jest funkcjonalny z kilku powodów. Umożliwia wyszukanie informacji na temat społeczności muzułmańskich w danym państwie oraz ich porównywanie – jako że każdy rozdział ma tę samą strukturę. Obszerny wstęp pt. „Europejscy muzułmanie: wczoraj i dziś” przedstawia podstawowe zagadnienia i procesy zachodzące w społecznościach muzułmańskich w Europie – m.in. modele integracji, instytucjonalizację islamu, historię i powody imigracji – co umożliwi orientację w problematyce i bardziej świadomą lekturę rozdziałów dotyczących poszczególnych państw. Rozdział podsumowujący pt. „Od islamu imigrantów do islamu obywateli” dotyczy w dużej mierze aktualnych przemian zachodzących w społecznościach muzułmańskich. Sporo miejsca Pędziwiatr poświęca w nim integracji i marginalizacji europejskich muzułmanów, kwestii ich obywatelskości, „nowemu” i „staremu” przywództwu religijnemu w obrębie populacji muzułmańskich, a także muzułmańskiej skrajnej prawicy i islamofobii – będącym niejako dwiema stronami tej samej monety.

Książkę uzupełnia aneks zawierający informacje o najważniejszych ruchach i ugrupowaniach muzułmańskich, słowniczek najważniejszych terminów użytych w książce oraz dane statystyczne na temat liczebności populacji muzułmańskich w państwach Europy Zachodniej. Ciekawe jest zestawienie działających w Europie ruchów i ugrupowań muzułmańskich, bowiem w opracowaniach ogólnych na temat ugrupowań w islamie często pomija się je jako mało reprezentatywne dla całego świata islamu (co jest zgodne z prawdą). W wypadku ugrupowań działających w Europie jest to szczególnie dotkliwe dla Braci Muzułmanów, którzy kojarzeni są przede wszystkim z wojowniczym, antyzachodnim radykałem Saidem Kutbem, działającym w Egipcie. Tymczasem działający w Europie Bracia Muzułmanie starają się jednak

¹ Nawet radykalnymi, jak Omar Bakri, przywódca grupy Al-Muhajiroun, który w sierpniu 2006 r. otrzymał dożywotni zakaz powrotu do Wielkiej Brytanii, w której prowadził swoją działalność.

brać pod uwagę specyfikę państw europejskich i nie odcinają się od Zachodu, choć można ich nazwać co najwyżej oświeconymi konserwatystami.

Przykład Braci Muzułmanów ilustruje względność i nieprzystawalność pewnych pojęć do specyfiki społeczności muzułmańskich w Europie. Jedną z immanentnych cech islamu jest bowiem łatwość dostosowywania się do warunków lokalnych. Taki wydźwięk miał pierwszy dokument polityczny świata islamu Konstytucja Medyńska, która nie ingerowała w prawo zwyczajowe, o ile nie stało ono w sprzeczności z zasadami islamu.

W przypadku społeczności muzułmańskich w Europie prowadzi to do dwójki rodzaju konsekwencji. Po pierwsze, do ogromnego zróżnicowania tych społeczności – imigranci muzułmańscy wywodzą się z różnych stron świata islamu, w których islam praktykowany był w rozmaitych odmianach, na to nakłada się zróżnicowanie religijne, w zakresie religijności i in. Nie możemy zatem mówić o społeczności, ale o społecznościach muzułmańskich w Europie, co autor książki wielokrotnie podkreśla. Drugą konsekwencją jest stopniowa możliwość dostosowania się muzułmanów do warunków lokalnych, tu: europejskich. Przyjęty przez Pędziwiatru tytuł – „... do islamu obywateli” wskazuje, że jest to możliwe. Jednak skuteczność takiej integracji uzależniona jest od obydwu stron, muzułmańskiej i europejskiej – a na trafność tytułu wskazuje to, że ów dychotomiczny podział (na stronę muzułmańską i europejską) jest coraz bardziej nieostry i staje się powoli nieadekwatny.

